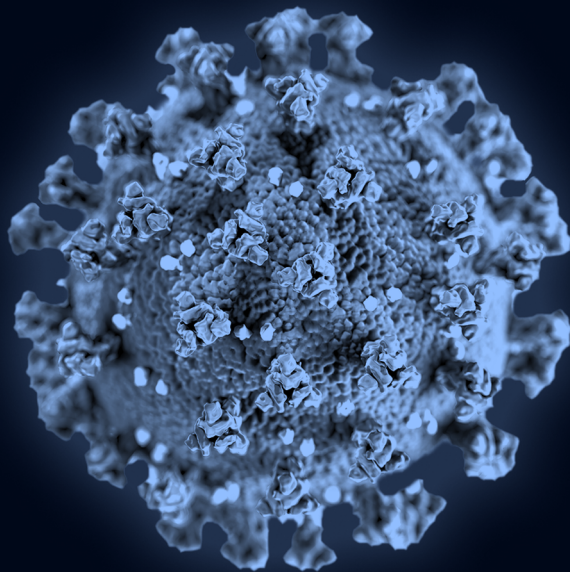

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2020

COVID-19: Οι Έλληνες στο σπίτι με το μυαλό στη σκληρή επόμενη μέρα

Βασικά ευρήματα και μεταβολές στην κοινή γνώμη
μέσα από τις έρευνες της Κάπα Research στην εποχή
της πανδημίας

Ο κορωνοϊός είναι μια παράπλευρη απώλεια της παγκοσμιοποίησης. Με τα μέχρι σήμερα δεδομένα, η πανδημία μοιάζει να επιταχύνει τις τάσεις που προϋπήρχαν στο διεθνές περιβάλλον παρά να εισάγει ρήξεις με το παρελθόν· την ώρα, μάλιστα, που η ζωή των πολιτών σε κάθε σημείο του πλανήτη έχει «πατήσει παύση».

Στην Ελλάδα, καθώς ο καιρός περνά σε κατ' οίκον περιορισμό μακριά από αγαπημένα πρόσωπα, εξόδους και Εκκλησίες, συχνά υπό ψυχολογική πίεση και ανασφάλεια για το μέλλον, με νέες πρακτικές εργασίας και εκπαίδευσης εξ αποστάσεως, ο φόβος για την υγεία δίνει τη θέση του στον φόβο για κρίση στην οικονομία, παγκόσμια, εθνική, οικιακή.

Με νωπές ακόμα τις μνήμες της δεκαετίας 2010-2019, στα χείλη όλων βρίσκεται η αγωνία για μια χαμένη δεύτερη ευκαιρία της Ελλάδας, καθώς ο τουρισμός, η εστίαση και το εμπόριο θα υποστούν ισχυρό πλήγμα.

Ωστόσο, το ψήγμα της αισιοδοξίας επιμένει: οι περισσότεροι πιστεύουν ότι τελικά θα τα καταφέρουμε. Ευθύνη κάθε ηγεσίας – πολιτικής, οικονομικής, πολιτισμικής, επιστημονικής – είναι να μετουσιώσει την εμπειρία από τη διαχείριση της πανδημίας σε αναπτυξιακή παρακαταθήκη.

Προς αυτήν την κατεύθυνση, σταχυολογούμε 9 σημεία που προέκυψαν από τις μετρήσεις της Κάπα Research κατά την πρωτόγνωρη περίοδο της κρίσης του κορωνοϊού.

1. Η διαχείριση της κρίσης και το πολιτικό αποτύπωμα

Η εξέλιξη της κρίσης του κορωνοϊού στην Ελλάδα και ο τρόπος που αντιμετωπίστηκε από τον κρατικό μηχανισμό και το πολιτικό σύστημα ενίσχυσε την πεποίθηση ότι *η χώρα μας κινείται προς τη σωστή κατεύθυνση* (60%) σημειώνοντας άνοδο 12 ποσοστιαίων μονάδων από τον Ιανουάριο.

Η αξιολόγηση των χειρισμών της κυβέρνησης κινήθηκε από την αρχή της κρίσης σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα και

παραμένει: παρά τη μικρή κάμψη των 6 μονάδων από τη μέτρηση στα τέλη Μαρτίου, οι θετικές κρίσεις για τη στάση της αγγίζουν το 76%.

Οι απόψεις των πολιτών διχάζονται σε σχέση με τα έκτακτα μέτρα οικονομικής στήριξης εργαζομένων και επιχειρήσεων, με το 48% να θεωρεί **τα μέτρα για τη στήριξη εργαζομένων επαρκή ή μάλλον επαρκή** και το 40% **ανεπαρκή ή μάλλον ανεπαρκή**. Αντιστοίχως, το ποσοστό αποδοχής των μέτρων **στήριξης επιχειρήσεων** ανέρχεται στο 41% και στο 53% όσων τα θεωρούν **ανεπαρκή ή μάλλον ανεπαρκή**. Σπανίως, όμως, τα όποια μέτρα οικονομικής στήριξης θεωρούνται επαρκή. Η αποδοχή τους - που ξεπερνά το 40% - εμφορείται από την επιθυμία στήριξης προς την ίδια την κυβέρνηση και όχι στα μέτρα αυτά καθαυτά.

Η αποτελεσματική διαχείριση της υγειονομικής κρίσης χαρίζει σημαντικό κεφάλαιο για τη διαχείριση της δύσκολης οικονομικής περιόδου που ακολουθεί. Ο **πρωθυπουργός** χαίρει της θετικής γνώμης του 60% της ελληνικής κοινωνίας, ενώ η Νέα Δημοκρατία αυξάνει τα ποσοστά της εκλογικής της επιρροής, καταγράφοντας σημαντική διαφορά, άνω των 18 μονάδων, από τον ΣΥΡΙΖΑ στην πρόθεση ψήφου και καθαρή υπεροχή στην παράσταση νίκης. Ο αρχηγός της αξιωματικής αντιπολίτευσης είναι πιο δημοφιλής από το κόμμα του (34% δημοτικότητα Αλ. Τσίπρα vs. 23% πρόθεση ψήφου ΣΥΡΙΖΑ και 31,5% εκλογικό αποτέλεσμα 2019) αλλά δεν δημιουργεί momentum.

Το εκλογικό σώμα δεν επιθυμεί τη διατάραξη της πολιτικής σταθερότητας και αντιδρά αρνητικά, κατά 80%, στο ενδεχόμενο διεξαγωγής **πρώρων εκλογών**, με κύριο γνώμονα τις πιθανές επιπτώσεις που θα επέφερε μια εκλογική αναμέτρηση στην ελληνική οικονομία. Η αυξημένη επιτυχία των κυβερνητικών χειρισμών στην κρίση του κορωνοϊού, σε συνδυασμό με την άνετη πλειοψηφία στη Βουλή και την αυξημένη αποδοχή στο πρόσωπο του πρωθυπουργού από την κοινωνία, δεν δικαιολογούν σκέψεις προσφυγής σε πρόωρες κάλπες.

Συμπέρασμα: Η κυβέρνηση έχει ήδη «λάβει» τη λαϊκή εντολή αντιμετώπισης της

επερχόμενης οικονομικής κρίσης. Ο ΣΥΡΙΖΑ δεν έχει καταφέρει ως τώρα - πλν, ίσως, του αρχηγού του - να παρουσιαστεί επίκαιρος, ενώ και τα μικρότερα κόμματα χάνουν εκτόπισμα. Η δημοφιλία του σεμνού κυρίου Τσιόδρα εμπεριέχει ένα «κοντράστ» και ένα ισχυρό υπόστρωμα αμφισβήτησης του ελλειμματικού πολιτικού προσωπικού.

2. Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα ωθεί στο #βγαίνουμε_έξω

Καθώς οι αριθμοί νέων κρουσμάτων βαίνουν μειούμενοι, επιτρέπουν ανάσες αισιοδοξίας και καλλιεργούν προσδοκίες και προσμονή για χαλάρωση των περιοριστικών μέτρων.

Τα καλά νέα από την εξέλιξη της επιδημίας στη χώρα μας ενισχύουν την **αισιοδοξία** για αντιμετώπιση του κορωνοϊού μέσα στον επόμενο μήνα κατά 14 μονάδες από τον Μάρτιο, ανεβάζοντας το ποσοστό των αισιόδοξων στο 44%.

Στην ίδια κατεύθυνση, η **ανησυχία μόλυνσης** από τον κορωνοϊό, παρότι παραμένει σε σχετικά υψηλά επίπεδα (68% ανησυχούν πολύ ή αρκετά), σημειώνει σημαντική πτώση 18 μονάδων από το υψηλό 86% στα τέλη Μαρτίου. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα 5% θεωρεί ότι έχει προσβληθεί ήδη από τον κορωνοϊό - χωρίς όμως αυτό να έχει επιβεβαιωθεί με ιατρική εξέταση.

Αυτή η μερική «ανακούφιση» από την ήπια εξέλιξη της επιδημίας στην Ελλάδα προκαλεί την εξής παρενέργεια: η εικόνα «αναγκαιότητας» των ληφθέντων περιοριστικών μέτρων υποχωρεί. **Όλο και λιγότεροι πολίτες κρίνουν τα μέτρα αναγκαία** (στο 75% σήμερα με πτώση 23 μονάδων από το καθολικό 98% στα μέσα Μαρτίου).

Σε αυτό το κλίμα, η κοινή γνώμη είναι θετική (75%) απέναντι στο ενδεχόμενο σταδιακής άρσης των περιοριστικών μέτρων από τις αρχές Μαΐου, καθώς, εκτός από ένα 31% που δηλώνει πως έχει ακόμη αρκετές αντοχές για να παραμείνει σε καραντίνα, οι υπόλοιποι είτε δεν αντέχουν τον περιορισμό για μεγάλο διάστημα (46%) είτε έχουν ήδη φτάσει στα όριά τους (21%).

Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα του «ανοίγματος» ενισχύεται από την εμπιστοσύνη που δείχνουν οι 6 στους 10 Έλληνες στους συμπολίτες τους για την καθημερινή τήρηση των κανόνων αποτροπής της μετάδοσης του κορωνοϊού.

Αξίζει να σημειωθεί, πάντως, ότι 4 στους 10 γονείς εμφανίζονται αρνητικοί ή αβέβαιοι για το αν θα στείλουν τα παιδιά τους στο σχολείο εάν η πολιτεία ανοίξει τα σχολεία μέσα στον Μάιο.

Συμπέρασμα: Τυχόν ξαφνική επιδείνωση των αριθμών που παρουσιάζονται κάθε μέρα στις 6.00 το απόγευμα θα προκαλούσε σύγχυση και ανησυχία στην ελληνική κοινωνία και την αγορά, ενώ παράλληλα θα τραυμάτιζε το κλίμα αποδοχής και σύμπνοιας προς τις αρμόδιες αρχές διαχείρισης της κρίσης.

3. Είμαστε έτοιμοι για τη νέα κανονικότητα;

Γενικότερα, το 55% των Ελλήνων εμφανίζονται «έτοιμοι» να επιστρέψουν στην καθημερινότητά τους: από αυτούς οι μισοί (26%) αισθάνονται ήδη ασφαλείς να επιστρέψουν κανονικά στη ζωή τους ενώ οι άλλοι μισοί (29%) περιμένουν το σήμα της πολιτείας. Οι πιο «διστακτικοί» **καταγράφονται στο 44%**, με το 25% να δηλώνει ότι θα νιώσει ασφάλεια όταν βρεθεί το φάρμακο ή η θεραπεία, το 12% όταν βρεθεί το εμβόλιο, ενώ, τέλος, ένα 7% δηλώνει πως ίσως δεν επιστρέψει ποτέ ξανά στην προ-κορωνοϊού καθημερινότητά του.

Ωστόσο, αντικειμενικές δυσκολίες, σε συνδυασμό με τη συναισθηματική φόρτιση που επικρατεί στα περισσότερα νοικοκυριά, οδηγούν ένα σημαντικό μέρος της κοινωνίας στην **υποβάθμιση του κινδύνου μόλυνσης** από τον κορωνοϊό: 4 στους 10 παρουσιάζονται πιο «τολμηροί», δηλώνοντας ότι θα επέστρεφαν στην προ-κορωνοϊού καθημερινότητά τους ακόμη κι αν ο κίνδυνος μόλυνσης παρέμενε υψηλός. Οι λόγοι που επικαλούνται είναι κυρίως οικονομικοί (22%), αλλά υπάρχει και ένα 8% που θεωρεί ότι δεν κινδυνεύει από τον ιό. Οι υπόλοιποι 6 στους 10, πιο «υπάκουοι», θα επιστρέψουν στην

καθημερινότητά τους *μόνο εάν το επιτρέψουν οι αρχές και νιώσουν ασφάλεια*.

Αναπόφευκτα, η υγειονομική κρίση και ο περιορισμός στο σπίτι μεταβάλλουν δραστικά τους κανόνες υγιεινής, την κατανομή του

Apps για την αντιμετώπιση του Covid-19

Μοιρασμένοι στεκόμαστε απέναντι και στο ενδεχόμενο χρήσης ηλεκτρονικής εφαρμογής (application) που θα καταγράφει μετακινήσεις ή/και καρδιακούς παλμούς με σκοπό την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της επιδημίας από τις υπηρεσίες υγείας: Το 55% των Ελλήνων θα «κατέβαζε» μια τέτοια εφαρμογή – πάντα μετά από υπόδειξη του κράτους – που θα παρακολουθούσε τον καρδιακό του παλμό ή τα επίπεδα οξυγόνου του ώστε να ενημερώνει τις αρχές για την πιθανότητα μόλυνσής του από τον κορωνοϊό. Λιγότεροι (43%) θα έδιναν τη συγκατάθεσή τους σε μια εφαρμογή που θα κατέγραφε τις μετακινήσεις τους με στόχο την καλύτερη ανίχνευση πιθανών κρουσμάτων.

Ειδικότερα, οι πολίτες εμφανίζονται πιο έτοιμοι/ασφαλείς – όταν το επιτρέψει η πολιτεία – να επιστρέψουν σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες όπως το μπάνιο στη θάλασσα (82%), οι διακοπές (77%), η βόλτα για καφέ ή φαγητό (80%). Από την άλλη, ακόμη και αν η πολιτεία δώσει το πράσινο φως, οι πολίτες είναι πιο διστακτικοί στο να επισκεφθούν κέντρα βραδινής διασκέδασης (54%), να ταξιδέψουν με αεροπλάνο (48%), να κάνουν χρήση των μέσων μαζικής μεταφοράς (46%) ή να πάρουν μέρος σε αθλητικές δραστηριότητες σε γήπεδα ή γυμναστήρια (46%).

Συμπέρασμα: Χωρίς αποτελεσματική θεραπεία ή εμβόλιο, περίπου 4 στους 10 συμπολίτες μας θα καθυστερήσουν να επιστρέψουν στις καθημερινές τους συνήθειες, ακόμη και αν τα μέτρα αρθούν πλήρως.

4. Οι συνήθειες της - δύσκολης - παραμονής στο σπίτι

Οι αλλαγές στην καθημερινότητα των πολιτών αγγίζουν το σύνολο της ελληνικής κοινωνίας: 88% δηλώνουν ότι άλλαξε πολύ ή αρκετά η ζωή τους από την πρώτη μέρα εμφάνισης του κορωνοϊού στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές εντοπίζονται και αφορούν τις συνέπειες του κατ' οίκον περιορισμού, τις επιπτώσεις στην εργασία και το εισόδημα, την ψυχολογία και την εκπαίδευση των παιδιών.

χρόνου του πολίτη και τις καταναλωτικές του συνήθειες:

Οι Έλληνες τηρούν πιο ευλαβικά τους κανόνες υγιεινής (76%), περνούν περισσότερο χρόνο με την οικογένεια (62%), περνούν περισσότερη ώρα στο κινητό τους τηλέφωνο (45%) και τα social media (43%), μαγειρεύουν (39%) και τρώνε (37%) περισσότερο, επικοινωνούν με φίλους (38%), ενημερώνονται για τις εξελίξεις (38%) και βλέπουν ελληνική τηλεόραση (37%) και ταινίες ή σειρές μέσω διαδικτύου (27%).

Παράλληλα, σε ποσοστό 41% δηλώνουν ότι παραγγέλνουν φαγητό απ' έξω λιγότερο συχνά, 32% δεν βγαίνουν για τα ψώνια του σπιτιού όσο πριν, 25% προσέχουν λιγότερο τη διατροφή τους και αθλούνται λιγότερο.

Το **#μένουμε_σπίτι** υπήρξε αφορμή για εμπειρίες πρωτόγνωρες για πολλούς. Πιο ειδικά, 31% δήλωσαν ότι τα παιδιά τους *εκπαιδεύτηκαν από το σπίτι* για πρώτη φορά, 17% συμμετείχαν για πρώτη φορά σε *επαγγελματική σύσκεψη μέσω τηλεδιάσκεψης* από το σπίτι, ενώ ένα 6% έλαβε μέρος σε *βιντεοκλήση με τον γιατρό του*, εμπειρίες που ίσως αποτελέσουν οδηγό εδραίωσης μιας νέας *τηλε-κουλτούρας* στο ελληνικό νοικοκυριό.

Εκείνο που **λείπει περισσότερο** είναι, όπως αναμενόταν, η επαφή με τα στενά *οικογενειακά και φιλικά πρόσωπα* (64%) την οποία εμποδίζουν η καραντίνα και η κοινωνική αποστασιοποίηση. *Μια βόλτα για καφέ ή για φαγητό* λείπει από το 62%, ενώ ακολουθούν μια *ολιγοήμερη εκδρομή εντός της χώρας* (39%), μια *βραδινή έξοδος για*

διασκέδαση (31%), η επίσκεψη στην εκκλησία (30%) και τα κέντρα προσωπικής περιποίησης και αισθητικής (π.χ. κομμωτήριο κ.α.) με 29%.

Τη σημαντικότερη παρακαταθήκη του #μένουμε_σπίτι αποτελεί η εντατική εξοικείωση των πολιτών με την ψηφιακή τεχνολογία και τη χρήση του διαδικτύου. Πιο συγκεκριμένα, 4 στους 10 πολίτες δηλώνουν ότι **θα συναλλάσσονται με το κράτος μέσω διαδικτύου περισσότερο** από πριν, 3 στους 10 **θα πληρώνουν λογαριασμούς** μέσω διαδικτύου περισσότερο απ' ό,τι έκαναν στο παρελθόν, 15% θα εμπιστεύονται περισσότερο τις τηλεδιασκέψεις με τον γιατρό τους, ενώ ένα 15% θα παρατείνει την εκπαίδευση των παιδιών του μέσω του διαδικτύου. Τέλος, το 37% των εργαζομένων γραφείου (white collar) θα δεχόταν να **δουλεύει περισσότερο από το σπίτι**, εάν του δινόταν η επιλογή αυτή από τον εργοδότη του.

Τα παραπάνω, ωστόσο, θολώνουν ως έναν βαθμό την πραγματικότητα. Η αρχική εκτίμηση ότι ο κατ' οίκον περιορισμός αποτελεί μια ευκαιρία, αν όχι ευλογία, δεν επαληθεύεται από τα ερευνητικά δεδομένα. Η **σημαντική πλειοψηφία** βλέπει τη ζωή της να **αλλάζει προς το χειρότερο** (66%), με το ποσοστό αυτό να παραμένει το ίδιο υψηλό ανάμεσα σε όλες τις κοινωνικές ομάδες και τους ψηφοφόρους όλων των πολιτικών κομμάτων.

Συμπέρασμα: Οι περισσότεροι εκμεταλλεύονται τον επιπλέον χρόνο με την οικογένεια και τον εαυτό τους, ενώ ταυτόχρονα εξοικειώνονται με τον ψηφιακό κόσμο. Οι δυσκολίες όμως τους ακολουθούν και μέσα στο σπίτι. Αρχές, πολιτική και επιχειρηματική ηγεσία θα πρέπει καθόλη τη διάρκεια της κρίσης να συνεκτιμούν την εύθραυστη κατάσταση των πολιτών και το ευμετάβλητο των στιγμών.

5. Τα συναισθήματα όλο και πιο έντονα

Εν μέσω αυτής της άνευ προηγουμένου διατάραξης της κανονικότητας και της καθημερινότητας του πολίτη, η πλειονότητα των Ελλήνων δηλώνει ότι έχει

αισθανθεί/βιώσει **κυρίως αρνητικά συναισθήματα** – και σε ασυνήθιστο βαθμό – κατά τη διάρκεια της καραντίνας:

74% δηλώνουν ότι έχουν αισθανθεί **ανασφάλεια και αβεβαιότητα για το μέλλον**, με σημαντική αύξηση 27 ποσοστιαίων μονάδων από τη μέτρηση του Μαρτίου· 69% δηλώνουν ότι αισθάνονται **πλήξη**, με άνοδο 30 μονάδων από τον Μάρτιο, ενώ σχεδόν 5 στους 10 αισθάνθηκαν **θλίψη** (49% - με αύξηση 6% από τον Μάρτιο) και **εγκλωβισμό** (55% καταγράφοντας άνοδο 17% από τον Μάρτιο).

Τα αρνητικά συναισθήματα είναι σαφώς πιο διαδεδομένα ανάμεσα στις νεότερες ηλικίες – η **γενιά Z** και οι **millennials** βιώνουν επίσης πιο έντονα τη **μοναξιά**, τον **θυμό** και την **απόγνωση**. Η αυξημένη ένταση των συναισθημάτων παρατηρείται και στα **χαμηλότερα εισοδήματα**. Αντίθετα, οι παντρεμένοι μένουν στο σπίτι με τις λιγότερες συναισθηματικές αναταράξεις.

Πιο συγκεκριμένα, 6 στους 10 πολίτες αναφέρουν **απώλεια ελέγχου στα σημαντικά πράγματα της ζωής** ή/και **αποκομμένοι από τους άλλους**, 5 στους 10 αισθάνονται ότι **αδυνατούν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους** και **θυμώνουν επειδή νιώθουν ότι δεν έχουν τον έλεγχο της κατάστασης**. Τέλος, ένα σημαντικό 37% δηλώνει ότι **αισθάνεται πως η ζωή προχωράει και εκείνο μένει πίσω**. Όπως προαναφέρθηκε, οι καταγραφές αυτές εμφανίζονται πιο έντονα στα νεότερα κοινά και τα χαμηλά εισοδήματα.

Κύριες πηγές ανησυχίας αποτελούν η **οικονομική κατάσταση του νοικοκυριού** και η **κατάσταση της οικογενειακής υγείας** με ποσοστά 54% και 53% αντίστοιχα, λογική εξέλιξη καθώς στους τομείς αυτούς εντοπίζονται και οι μεγαλύτερες συνέπειες της πανδημίας. Άλλες πηγές ανησυχίας αποτελούν τα **θέματα της εργασίας και του επαγγελματικού μέλλοντος** (30%), η **χρονική διάρκεια των περιοριστικών μέτρων** (29%) και τα **μεγάλα εθνικά προβλήματα** (27%) όπως η οικονομία, τα ελληνοτουρκικά και το προσφυγικό.

Συμπέρασμα: Ο συνδυασμός αυτό-περιορισμού, κοινωνικής αποστασιοποίησης

και οικονομικής αβεβαιότητας είναι ένα εκρηκτικό κοκτέιλ για τους λιγότερο εξασφαλισμένους: τη νέα παραγωγική γενιά και τα χαμηλά εισοδήματα. Ο θεσμός της οικογένειας σε μια χώρα με ούτως ή άλλως παραδοσιακή δομή συγκρατεί τα πάθη και κάνει τον εγκλεισμό πιο υποφερτό, επιβεβαιώνοντας, έτσι, την ψυχαναλυτική θεωρία.

6. Η συζήτηση στο τραπέζι της κουζίνας δεν αναβάλλεται

Όπως πολλοί αναλυτές εκτίμησαν από την πρώτη στιγμή, η κρίση του κορωνοϊού γίνεται ολοένα και πιο αισθητή στα εισοδήματα των πολιτών:

- Περισσότεροι από τους μισούς (51% vs 42% τον Μάρτιο) δηλώνουν σήμερα πως τα εισοδήματα του νοικοκυριού τους έχουν επηρεαστεί *πολύ ή αρκετά* αρνητικά από την εξάπλωση του ιού στη χώρα μας
- Σχεδόν 4 στα 10 νοικοκυριά αντιμετώπισαν *αδυναμία να εξοφλήσουν κάποιο λογαριασμό*, 20% *δέχθηκαν κλήση από εισπρακτική εταιρεία*, ενώ 16% δεν είχαν τη δυνατότητα να προβούν σε αγορά *κάποιου είδους πρώτης ανάγκης* μέσα στον τελευταίο μήνα
- Σχεδόν 3 στους 10 εκτιμούν ότι *θα υποστούν ανεπανόρθωτη ζημιά* (28% - αύξηση 3% σε σχέση με τα τέλη Μαρτίου) από την κρίση του κορωνοϊού, με την πλειονότητα (42%) να εκτιμά ότι *η ζημιά που θα υποστεί μάλλον θα αποκατασταθεί αφού αρθούν τα περιοριστικά μέτρα*.

Τα παραπάνω συνηγορούν στο γεγονός ότι το **οικονομικό αδιέξοδο** επανέρχεται στη σκέψη των περισσότερων: 53% δηλώνουν ότι ανησυχούν *πολύ ή αρκετά* για το ενδεχόμενο να βρεθούν σε **οικονομικό αδιέξοδο μέσα στο επόμενο διάστημα**, ποσοστό που παρουσιάζει αύξηση 11 ποσοστιαίων μονάδων από τα τέλη Μαρτίου. Η ανησυχία για μεγάλη οικονομική δυσκολία είναι πιο έντονη στις παραγωγικές ηλικίες των 35-54.

Η αβεβαιότητα για το οικονομικό μέλλον του νοικοκυριού είναι έκδηλη. Λίγοι πιστεύουν (22%) ότι η οικονομική τους κατάσταση θα

είναι καλύτερη σε 5 χρόνια από σήμερα (πτώση 5% σε σχέση με τον περασμένο Οκτώβριο), με τους περισσότερους να δηλώνουν ότι θα βρίσκονται *στα ίδια* (42%) ή *χειρότερα* (24%) επίπεδα.

Η δεκαετής κρίση που προηγήθηκε έχει εξαντλήσει αντοχές και αποθέματα: πολύ λίγοι (20%) θα αποδέχονταν να υποστούν *θυσίες για την οικονομική ανάκαμψη της χώρας* από την κρίση του κορωνοϊού, με τη μεγάλη πλειοψηφία να θεωρεί ότι *άλλοι είναι εκείνοι που πρέπει να πληρώσουν* (70%). Η τάση αυτή είναι περισσότερο εμφανής στα **χαμηλότερα εισοδήματα** και στους **εργαζόμενους του δημοσίου τομέα**, με ό,τι αυτό συνεπάγεται.

Συμπέρασμα: Η συζήτηση στο τραπέζι της κουζίνας δεν αποφεύγεται, είναι σκληρή και καθημερινή. Το «λίπος» που κάηκε για να κρατήσει μια μεγάλη μερίδα της κοινωνίας όρθια στη δεκαετή κρίση δεν υπάρχει σήμερα. Οι μεγάλοι ηττημένοι της προηγούμενης περιπέτειας, οι νέοι, καλούνται να διαβούν εκ νέου τον Ρουβίκωνα της κρίσης. Εκείνοι πρέπει να αναγνωριστούν ως «ήρωες» της δεκαετίας 2020-2030.

7. Στοιχειώνουν οι μνήμες του 2010 αλλά στεκόμαστε αισιόδοξοι

Με τα περισσότερα νοικοκυριά να βιώνουν άμεσα τις οικονομικές της συνέπειες, η **πανδημία**, από κρίση δημόσιας υγείας που πλήττει την υγεία των πολιτών και το Εθνικό Σύστημα Υγείας, *εξελισσεται σταδιακά σε κρίση οικονομική που πλήττει τα εισοδήματα των πολιτών και τις ελληνικές επιχειρήσεις* – η μεταβολή υπέρ της δεύτερης άποψης καταγράφεται στις 43 ποσοστιαίες μονάδες από την προηγούμενη μέτρηση της Κάπα Research, τον Μάρτιο.

Σχεδόν 8 στους 10 πολίτες ανησυχούν *πολύ* για το βάθος της ύφεσης στην ελληνική οικονομία. Όπως και παραπάνω, η ανησυχία αυτή καταγράφεται πιο έντονη στα χαμηλότερα εισοδήματα. Επίσης, η ανησυχία δεν είναι κοινή σε όλους τους χώρους

εργασίας: πάνω από τους μισούς εργαζόμενους στον ιδιωτικό τομέα (57%) ανησυχούν πολύ για την επίδραση της ύφεσης στην επιχείρηση ή τον οργανισμό που εργάζονται, με το αντίστοιχο ποσοστό να είναι μόλις 20% στους εργαζόμενους του δημοσίου τομέα.

Η άνοδος της ανεργίας και της φτώχειας αποτελεί πλέον τον νούμερο ένα φόβο των Ελλήνων πολιτών (80% - άνοδος 36 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις 24 Μαρτίου), κάτι που έρχεται να αντικαταστήσει τον φόβο για *κατάρρευση του συστήματος υγείας* που επικρατούσε μόλις έναν μήνα πριν (13% - πτώση 42 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με τις 24 Μαρτίου).

Με νωπές τις μνήμες της κρίσης χρέους, σχεδόν 6 στους 10 συμφωνούν με την άποψη ότι *η οικονομική κρίση στη χώρα μας θα είναι τόσο βαθιά όσο και η κρίση του 2010* και στην πλειοψηφία τους φοβούνται ότι *η κρίση που θα ακολουθήσει θα είναι πιο βαθιά και πιο σκληρή από τη γενικότερη αίσθηση* (52% για την παγκόσμια οικονομία και 59% για την ελληνική οικονομία), αλλά και *συγκριτικά με την υπόλοιπη Ευρώπη, η κρίση της χώρας μας θα είναι πιο βαθιά* σύμφωνα με το 65%.

Οι απόψεις διίστανται όσον αφορά στη **διάρκεια της ύφεσης**: 46% συμφωνούν με την άποψη ότι *η ύφεση στην Ελλάδα φέτος θα είναι μεγάλη αλλά η χώρα μας θα ανακάμψει σημαντικά το 2021* και 49% διαφωνούν. Οι περισσότεροι, πάντως, πιστεύουν ότι *η χώρα θα βγει χαμένη* (58%) από την περιπέτεια του κορωνοϊού, με τα βλέμματα να είναι στραμμένα στους οικονομικούς δείκτες.

Ο **τουρισμός**, είναι για τους Έλληνες ταυτόχρονα και ο μεγάλος ασθενής του 2020 αλλά και η βασική ελπίδα για ανάκαμψη: 87% θεωρούν ότι ο τουριστικός κλάδος θα υποστεί τις βαρύτερες συνέπειες από την κρίση [με την εστίαση (44%) και το εμπόριο (34%) να ακολουθούν] αλλά, αναγνωρίζοντας τις περιορισμένες επιλογές της ελληνικής αγοράς, ο τουρισμός, κατά το 63%, αποτελεί, επίσης, τον σημαντικότερο πυλώνα για την ανάκαμψη της οικονομίας. Σε κάθε περίπτωση, η φετινή τουριστική σεζόν θεωρείται *χαμένη* από το 58% αφού, ούτως ή

άλλως, για το 54% η έλευση τουριστών από το εξωτερικό το καλοκαίρι *πρέπει να αποτραπεί για υγειονομικούς λόγους, έστω και με τον κίνδυνο να βαθύνει η ύφεση στη χώρα*.

Ωστόσο, **το ψήγμα της αισιοδοξίας επιμένει**: σε 5 χρόνια από τώρα, η κατάσταση της οικονομίας θα είναι καλύτερη εκτιμά η πλειονότητα (41%), ενώ οι 6 στους 10 περίπου δηλώνουν ότι *οι Έλληνες, παρά την οικονομική κρίση και τα εθνικά προβλήματα, τελικά θα τα καταφέρουμε*.

Συμπέρασμα: Η κοινή γνώμη διατηρεί ζωντανές τις μνήμες του Καστελόριζου που κλείνει δεκαετία. Η πορεία ανάκαμψης της χώρας από την κρίση του κορωνοϊού θα είναι σκληρή, θα έχει διάρκεια, θα απαιτήσει νέα αποθέματα αντοχής, αλλά είναι εφικτή. Ευθύνη κάθε ηγεσίας – πολιτικής, οικονομικής, πολιτισμικής, επιστημονικής - είναι να μετουσιώσει την εμπειρία από τη διαχείριση της πανδημίας σε αναπτυξιακή παρακαταθήκη.

8. Ανανεωμένη πίστη στο κράτος, τις αξίες και τους θεσμούς

Η κοινωνία εισέρχεται στη νέα μάχη με ενισχυμένη την *πίστη* σε αρχές, αξίες και θεσμούς που θα χρησιμεύσουν στην ανάβαση του νέου Γολγοθά: 6 στους 10 Έλληνες δηλώνουν ότι **πιστεύουν περισσότερο** πια στην αξία της *υγείας*, 5 στους 10 στην αξία της *αλληλεγγύης*, 1 στους 3 στην αξία της *επιστήμης* και τη σημασία του *κοινωνικού κράτους*. Επίσης, ένα σημαντικό ποσοστό δηλώνει ότι εμπιστεύεται περισσότερο την *ελληνική κοινωνία* (27%) απ' ό,τι πριν και ακόμη ένα 27% αναφέρει ότι αυξήθηκε η εμπιστοσύνη του προς τους *θεσμούς της ελληνικής πολιτείας*.

Ταυτόχρονα, σε όλους τους δείκτες της έρευνας καταγράφεται η αναβάθμιση του ρόλου και της σημασίας του **κράτους** στην αντιμετώπιση των οικονομικών συνεπειών της πανδημίας. Στην ερώτηση «τι να έχει καθοριστικό ρόλο στην Ελλάδα τα επόμενα

χρόνια;», ο ιδιωτικός τομέας συγκεντρώνει το 48% των απαντήσεων ενώ το κράτος το 45%, ωστόσο, η άνοδος που σημειώνει το κράτος είναι της τάξης του 8% και αντίστοιχη - στις 9 ποσοστιαίες μονάδες - είναι η πτώση του ιδιωτικού τομέα.

Απαραίτητη θεωρούν 7 στους 10 πολίτες την παρέμβαση του κράτους στην αγορά για την προστασία του κοινού συμφέροντος με σημαντική άνοδο 11% σε σύγκριση με τη μέτρηση του περασμένου Οκτωβρίου. Αντιστρόφως, πτώση 14 μονάδων σημειώνει η άποψη ότι η κρατική παρέμβαση στην αγορά κάνει περισσότερο κακό παρά καλό. Στην ίδια κατεύθυνση, περισσότερη παρέμβαση του κράτους ζητά το 55% (με αύξηση 5%) με την αντίθετη άποψη να συγκεντρώνει μόλις 26% και με πτώση 10 ποσοστιαίων μονάδων από τον Οκτώβριο του 2019.

Παράλληλα, υποχωρεί οριακά η απήχηση των οικονομικά φιλελεύθερων πολιτικών - πτώση κατά 6 μονάδες (30% από 36% σε μέτρηση του Οκτωβρίου 2019) στην άποψη ότι ο φιλελευθερισμός εγγυάται την ταχύτερη και δικαιότερη ανάκαμψη από την οικονομική κρίση - και ενισχύονται - επίσης οριακά - η σοσιαλδημοκρατία και ο σοσιαλισμός ως ιδεολογίες-εργαλεία για την ανάκαμψη.

Πτώση της τάξης των 15 μονάδων σημειώνεται στην πίστη των πολιτών στις δυνάμεις και τις δυνατότητες της εγχώριας αγοράς – δηλαδή, των ελληνικών επιχειρήσεων και ελληνικών επενδύσεων – η οποία προσγειώνεται στο 44% και ενισχύεται αντίστοιχα – κατά 11% – η αποδοχή της δυναμικής των ξένων επενδύσεων και της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές κεφαλαίου.

Τέλος, η ανάκαμψη θα πρέπει να έχει χαρακτηριστικά στήριξης των εισοδημάτων από τον κρατικό μηχανισμό όπως μια ενδεχόμενη θέσπιση ενός **ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος**, κάτι που κερδίζει την αποδοχή του 79% της κοινής γνώμης.

Συμπέρασμα: Σε στιγμές κρίσης, η ελληνική κοινωνία αναδιπλώνεται και καταφεύγει στην ασφάλεια του κράτους, των διαχρονικών αξιών και των δημοκρατικών θεσμών. Από τις στάχτες του χρεοκοπημένου μεταπολιτευτικού κράτους αναδύθηκε ένα

πρότυπο κράτους πρόνοιας που εκπαιδεύει, φροντίζει και προστατεύει και ένα πρότυπο κράτους-ρυθμιστή, το οποίο θα πρέπει να προστατευθεί από συμπλέγματα, ευνοιοκρατία, ή σκάνδαλα μόλις η χώρα επιστρέψει στον κανονικό της ρυθμό.

9. Ο κόσμος την επόμενη μέρα

Οι Έλληνες βλέπουν τον κόσμο να ανεβάζει ρυθμούς μετά την πανδημία αλλά όχι προς όλες τις κατευθύνσεις της προ-κορωνοϊού εποχής: κάποιες από τις παγκόσμιες τάσεις φαίνεται να επιταχύνουν ενώ άλλες, που ανέπτυξαν ορμή στην αρχή της χιλιετίας, να υποχωρούν.

Καθολική είναι η πεποίθηση (83%) ότι **ο ψηφιακός μετασχηματισμός** που υφίσταται ήδη στους περισσότερους τομείς της καθημερινότητας *θα επιταχυνθεί*, το ίδιο όμως και οι **οικονομικές ανισότητες** με το ποσοστό εκείνων που εκτιμούν ότι θα επεκταθούν να ανέρχεται στο 68%. Αντίστοιχα σημαντικό είναι και το μέρος του πληθυσμού (62%) που προβλέπει επιτάχυνση των **εθνικιστικών τάσεων** και της **περιχαράκωσης πίσω από τα εθνικά σύνορα** και **επιτάχυνση των προσφυγικών ροών** (50%).

Αντίθετα, **επιβράδυνση** διαβλέπουν οι Έλληνες στο ρεύμα της **ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης** (63%), της **διαδικασίας εκδημοκρατισμού** (42%) και, φυσικά, της **παγκοσμιοποίησης** (36%). Εν προκειμένω, η γενικότερη αποδοχή της **παγκοσμιοποίησης** από την ελληνική κοινωνία υποχωρεί κατά 2 μονάδες στο 36%, με την πλειοψηφία (60%) να διάκειται αρνητικά.

Παράλληλα, ως θετική απόρροια του παγκόσμιου lock down, καταγράφεται η πιθανή **ανάσχεση της κλιματικής αλλαγής**, με το 46% να θεωρεί ότι θα στασιμοποιηθεί και το 21% ότι θα επιβραδυνθεί περαιτέρω.

Όσον αφορά στη γενικότερη κατάσταση του κόσμου μετά τον Covid-19, η εικόνα που διαμορφώνεται για την πλειοψηφία (52%) είναι αυτή ενός κόσμου σε υποχώρηση πίσω από τα εθνικά σύνορα, με την κάθε χώρα να επιχειρεί να επιβιώσει με τα δικά της μέσα. Στο ίδιο πλαίσιο, ο βαθμός αισιοδοξίας για την προοπτική ενός νέου «Σχεδίου Μάρσαλ» κινείται στα χαμηλά επίπεδα του 27%, με τη

αντίποδα, *Τουρκία* (71%), *Ευρωπαϊκή Ένωση* (69%), *Ηνωμένο Βασίλειο* (59%), *ΗΠΑ* (58%) και *Γαλλία* (46%) εκτιμάται ότι θα υποστούν πλήγμα.

Στο επίπεδο των **διακρατικών συμμαχιών**, έδαφος κερδίζει μόνο η ελληνο-γαλλική συμμαχία με το 55% των πολιτών να κατατάσσουν πρώτη τη Γαλλία στη λίστα με

COVID-19: Συνωμοσία;

Οι απόψεις για τη δημιουργία και την προέλευση του ιού ποικίλουν με μόλις 4 στους 10 να αποδέχονται την εξάπλωση του κορωνοϊού ως φυσικό φαινόμενο. Το 22% θεωρεί την κρίση μια οργανωμένη προσπάθεια ισχυρών συμφερόντων και άλλο ένα 20% ότι ο ιός δημιουργήθηκε - ηθελημένα ή μη - σε κάποιο εργαστήριο. Τέλος, 1 στους 10 πιστεύει ότι ο ιός είναι αποτέλεσμα ακραίων διατροφικών συνθηκών του ανθρώπου.

μεγαλύτερη πλειοψηφία (68%) να δηλώνει λίγο ή καθόλου αισιόδοξη για την ύπαρξη ενός αντίστοιχου σχεδίου στο κοντινό μέλλον. Σε διαφορετικό κλίμα βρίσκεται το 36%, το οποίο αναμένει έναν κόσμο που θα ενθαρρύνει τη συναίνεση και τη συνεργασία μέσω μιας δικαιότερης διεθνούς ισορροπίας.

Κόντρα στη γενικότερη τάση εθνικής περιχαράκωσης, οι περισσότεροι Έλληνες (53%) εκτιμούν ότι η παρούσα υγειονομική και οικονομική κρίση αναδεικνύει την αναγκαιότητα της ενωμένης Ευρώπης, με τη μειοψηφία (39%) να υπερτονίζει την αναγκαιότητα του έθνους-κράτους και των εθνικών συνόρων. Ωστόσο, η στάση της **Ευρωπαϊκής Ένωσης** απέναντι στην πανδημία δεν βοηθά: μόλις το 8% των Ελλήνων αξιολογεί θετικά τους χειρισμούς της ενωμένης Ευρώπης στην κρίση.

Η *Κίνα* φέρει για τους περισσότερους Έλληνες (44%) τη μεγαλύτερη ευθύνη για την εξάπλωση του κορωνοϊού με τις υπόλοιπες χώρες να συγκεντρώνουν πολύ χαμηλά ποσοστά και το 36% να δηλώνει πως καμία χώρα ή διεθνής οργανισμός δεν φέρει την αποκλειστική ευθύνη.

Ωστόσο, όπως και στις περισσότερες διεθνείς κρίσεις, υπάρχουν **νικητές και ηττημένοι**: *Διεθνές Νομισματικό Ταμείο* (50%), *Γερμανία* (50%), *Κίνα* (43%) και *Ρωσία* (30%) θεωρούνται ότι θα είναι οι κερδισμένοι παίκτες στην παγκόσμια σκακιέρα. Στον

τις πιο επιθυμητές χώρες-συμμάχους της Ελλάδας (με άνοδο 5% από τον περασμένο Δεκέμβριο του 2019). Σε κατακόρυφη πτώση οι *ΗΠΑ* με 38% στον συγκεκριμένο δείκτη, έχοντας απωλέσει 35 ποσοστιαίες μονάδες από τον Μάιο του 2019 και 17 από τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, χάνοντας την πρώτη θέση στις προτιμήσεις των Ελλήνων την οποία κατείχαν κατά το μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας 2010-2019. Στην τρίτη θέση η *Ρωσία* με 34% και περιορισμένες απώλειες 3 μονάδων, και στην τέταρτη η *Κίνα* (30%) που εισπράττει τη δυσαρέσκεια για τους χειρισμούς της στην πανδημία υποχωρώντας κατά 13 ποσοστιαίες μονάδες. Τέλος, η *Γερμανία* φαίνεται να χάνει το έδαφος που είχε κερδίσει στην ελληνική κοινή γνώμη μετά το 2016, υποχωρώντας στο 15% μετά από απώλειες συνολικά 18 μονάδων από τον Μάιο του 2019.

Σε επίπεδο ηγετών μεγάλων δυνάμεων, η τάση ακολουθεί την επιρροή των χωρών τους στην ελληνική κοινωνία. Ο **Εμανουέλ Μακρόν** απολαμβάνει υψηλά ποσοστά δημοφιλίας (61%) την τελευταία περίοδο και ο *Βλαντιμίρ Πούτιν* ενισχύει την εικόνα του κατά 5 μονάδες στο 58%. Οι υπόλοιποι ακολουθούν αντίρροπη τάση, με τις μεγαλύτερες απώλειες να καταγράφονται στα πρόσωπα του *Σι Τζινπίνγκ*, με 37% θετικές γνώμες και πτώση 16% από τον περασμένο Δεκέμβριο, και της **Άνγκελα Μέρκελ** η οποία υποχωρεί επίσης κατά 16

μονάδες στο 12%, αγγίζοντας τα ιστορικά της χαμηλά στα χρόνια της πρώτης μνημονιακής περιόδου. Τέλος, Ντόναλντ Τραμπ και Μπόρις Τζόνσον κινούνται σε διαρκή χαμηλά επίπεδα της τάξης του 15% και 11% αντίστοιχα, ενώ στην πρώτη μέτρησή της, χαμηλή αποδοχή καταγράφει και η Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν στο 26%.

Συμπέρασμα: Η ελληνική κοινωνία είναι ενημερωμένη και προετοιμασμένη για τις παγκόσμιες συνέπειες της πανδημίας. Επανεξετάζει τις συμμαχίες με Κίνα, Ρωσία, ΗΠΑ και με καθεστώτα και ηγέτες που κρυφο-θαύμαζε τη δεκαετία 2010-2019. Η αναγκαιότητα της ΕΕ δεν τίθεται εν αμφιβόλω παρόλο που η μεγάλη πλειοψηφία κρίνει αρνητικά τους χειρισμούς της στον κορωνοϊό. Ο Εμανουέλ Μακρόν είναι πιο αγαπητός στην Ελλάδα απ' ό,τι στη χώρα του, ο Βλαντιμίρ Πούτιν αναδεικνύεται σε σταθερό πρότυπο ηγεσίας και η Άνγκελα Μέρκελ επιστρέφει στα αρνητικά ρεκόρ του αντι-μνημονίου.

Κανείς δεν τρέφει αυταπάτες ότι η επόμενη ημέρα για την Ελλάδα θα είναι εύκολη. Η οικονομική κρίση θα δοκιμάσει την αποφασιστικότητά μας (πολιτών και ηγεσιών) περισσότερο από την τρέχουσα «αντίσταση» στον κορωνοϊό.

Απαιτούνται ριζικές αλλαγές και εθνικές επιλογές δεκαετίας, με ή χωρίς εκλογές. Πρέπει να αποφασίσουμε τι θα παράγουμε, ποιοι και με ποιους όρους, με ποιες διεθνείς διασφαλίσεις και συμμαχίες. Από τη γενική καθήλωση στη γενική κινητοποίηση, η νέα εποχή που ξεκινά χρειάζεται το δικό της αφήγημα και τους δικούς της ήρωες. Είναι μια εποχή δοκιμασίας και επιλογών κυρίως για τους νέους ανθρώπους της χώρας είτε να μείνουν καθηλωμένοι στην υπερ-χρεωμένη μοίρα που τους κληροδότησαν οι μεγαλύτερες γενιές είτε να αναλάβουν μια νέα «Παλιγγενεσία» προσηλωμένη στον σύγχρονο κόσμο.

Διαβάστε την αναλυτική έκθεση αποτελεσμάτων της πανελλαδικής έρευνας *COVID-19: Η ζωή με τον κορωνοϊό και η επόμενη μέρα*, [εδώ](#).